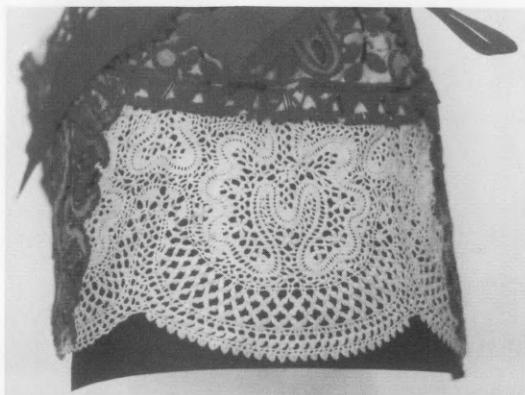

*Slika 1. Poculica iz Velikog Bukovca u totalu.
Foto: V. B. Vučković, 2003.*

Slika 2. Detalj poculice: prednje "špice" izrađene tehnikom na batiće. Foto: V. B. Vučković, 2003.

Slika 3. Detalj poculice: halovec izveden tehnikom jalbe. Foto: V. B. Vučković, 2003.

Slika 4. Detalj poculice: prednje "špice" izrađene tehnikom na kukicu. Foto: V. B. Vučković, 2003.

ČIPKA NA POCULICAMA - OGLAVLJIMA UDATIH ŽENA - IZ OKOLICE LUDBREGA

UVODNE NAPOMENE

U ovom radu će se u nekoliko navrata koristiti termin "velikobukovečki tip poculice" za žensko oglavlje koje čini sastavni dio svečane narodne nošnje ludbreškog kraja. Međutim, termin "velikobukovečki", a ne "ludbreški", uzet je iz nekoliko razloga. Narodna nošnja ludbreškog kraja je tip nošnje specifične za jedno šire područje koje još nije do kraja istraženo i utvrđeno. Po nekim svojim elementima odnosno. sastavnim dijelovima ta nošnja je srodna nošnji okolnih regija (posebno Međimurja). "Ludbreški" tip nošnje bio je raširen i na području Velikog Bukovca i okolnih sela, a većina sakupljenih i obrađenih poculica potječe baš iz sela Veliki Bukovec. To selo je tijekom povijesti (od 14. st. do 1. pol 20. st.) bilo gospodarsko središte kao središte vlastelinskog posjeda. U 17. st. postalo je i vjersko središte tzv. središte župe koja je preseljena iz Sv. Petra. Od 1830. kada je utemeljena pučka škola u V. Bukovcu, koju su pohađala i djeca iz okolnih sela, postaje i prosvjetno središte.¹ Zbog svih navedenih razloga ovaj tip poculice nosi naziv "velikobukovečki".

Malo je sačuvanih primjeraka ženske narodne nošnje ludbreškog kraja² koji su nam poznati, a relativno malo se i istraživalo pa prema tome i objavljivalo (L. Kašpar, Podravski zbornik 1981:177-180; M. Winter, PZ 1987:158-159). Međutim, poculica je dio svečane narodne nošnje koji je do sada bio najdetaljnije obrađen i istražen³, ali više u kontekstu bogatog veza kojim je ukrašena. Istraživanja o poculici provedena su tijekom 1989. godine. Tada je detaljno pregledano i analizirala 6 poculica iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice, 76 poculica iz Etnografskog muzeja u Zagrebu⁴. Istraživanje je nastavljeno tijekom 2002. na desetak primjeraka iz privatnih zbirki u Ludbregu i okolici. Na svim tim podacima se temelji i ovaj rad.

GEOGRAFSKO-POVIJESNE ODREDNICE PODRUČJA

Sela Mali Bukovec, Županec, Novo Selo, Veliki Bukovec, Dubovica i Kapela, u kojima je zabilježeno i evidentirano nošenje proučavanog tipa poculice, smještena su u ravničarskom dijelu Podravine sjeveroistočno od Ludbrega uz cestu koja vodi prema Legradu. Formirala su se tijekom srednjeg vijeka (do 15. st.) te nastanjivana pretežito katoličkim stanovništvom⁵ (V. Belaj, 1983:219-226), a pripadaju župi Sv. Franje Asiškog u Velikom Bukovcu utemeljenoj 1671. Sva spomenuta sela, uključujući još neka, koja nismo obuhvatili ovim istraživanjem zbog vremenskog tjesnaca, pripadala su bednjanskom vlastelinstvu⁶ koje u 16. st. postaje posjed Veliki Bukovec gdje je sagrađena i nova utvrda. Vlastelinstvo je promijenilo mnoge vlasnike. U drugoj pol. 15. st. i u prvoj pol. 16. st. vlasnici su bili iz obitelji Frodnohar i njihovih nasljednika. Nakon njihovog izumrća dobiva ga u posjed obitelj Sekelj (16/17. st.), a od 1643. u vlasništvu je obitelji Drašković⁷ temeljem darovnice kralja

Ferdinanda III. Oni su feudalni gospodari vlastelinstva sve do 1848. (J. Adamček, 1983:83-122), ali njegovi veleposjednici ostaju sve do 40-tih godina 20. st. (M.Kolar-Dimitrijević, 1983:259-279).

OSNOVNE KARAKTERISTIKE "VELIKOBUKOVEČKE" POCULICE

Analizom svih detaljno pregledanih poculica ovog tipa uočena je ujednačenost u kroju, materijalu i tehnikama izrade. Veća sloboda i raznolikost vidljiva je kod njenog ukrašavanja vezom, iako je i u tom segmentu zabilježena ograničena i za ovaj kraj karakteristična paleta boja, tehnike i motivika. Shodno tome "velikobukovečki" tip poculice specifičan je i karakterističan za dotični kraj i po svom kroju i po ukrasima koji taj kraj nadopunjuju. Sastavljena je od 5 osnovnih dijelova: kapice, naševa, prednje špice, halovca i dretice. Na poculicama se, pored bogato izrađenog veza, javljaju dva čipkasta dijela, a to su špice i umetak (halovec). Svaki od tih dijelova izveden je dvojakom tehnikom. "Špice" su većinom izrađene tehnikom kukučanja, a manji dio ih je izveden tehnikom na batiće, dok je halovec najčešće izrađen tehnikom pletenja jalbe, a tek manji broj je kukičan.

OPIS OBRADENE GRAĐE

Poculica 1 (Veliki Bukovec), u vlasništvu Etnografskog muzeja iz Zagreba: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena koja je od svih boja u najmanjoj mjeri izbljednula. U srednjem polju naševa izvezen je motiv velikog srca, kao i na srednjem dijelu kapice. Od ostalih motiva tu su još: tulipani, srca ispunjena grančicama, rozete ispunjene srcima te razne vitice i manje grančice kojima su ispunjeni prazni prostori oko većih motiva. Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće s velikim polukružnim *caknom*. Glavni motiv te čipke je *jagnješce*. Halovec je izveden tehnikom pletenja "jalbe". Motivi triju rombova u nizu s malim rozetama u sredini obrubljeni su širokim trakama gustog pletiva. Motiv je pojačan smeđom niti vunice provučenom kroz rjeđe tkanje uz vanjske rombove. Čipka na batiće je jače oštećena, dok su drugi dijelovi kapice u relativno dobrom stanju.

Poculica 2 (Veliki Bukovec), u vlasništvu Etnografskog muzeja iz Zagreba: ukrašena je vezom izvedenim pamučnom pređom crvene boje. Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće ravno završene, bez *cakni*. Glavni motiv je asimetričnog nepravilnog oblika. Halovec je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motivi rombova u nizu ovdje su udvostručeni te također obrubljeni debljom trakom gustog pletiva. Poculica je dobro očuvana.

Poculica 3 (Veliki Bukovec), u vlasništvu Etnografskog muzeja u Zagrebu: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U srednjem polju naševa nalaze se po dvije rozete, na kapici srce u sredini i bočno po jedna rozeta, a od ostalih motiva najbrojniji je tulipan. Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće s velikim polukružnim *caknama* (jedan cijeli u sredini, bočno dvije polovice). Glavni motiv na čipki je *lastavica*. Halovec je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motiv romba u nizu izveden je gustim pletivom, pojačan crvenom pređom te obrubljen trakom gustog pletiva uz čiji rub također teče nit crvene pređe koja pojačava taj motiv.

Poculica 4 (okolica V.Bukovca), u vlasništvu Pučkog otvorenog učilišta "D. Novak" iz Ludbrega u sklopu zavičajne zbirke pod inv. br. 264: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U srednjem polju naševa izvezen je motiv srca koji se multiplicira na način da oblikuje dvije rozete. Središnji motiv na kapici je rozeta sastavljene od latica.

Od ostalih motiva javljaju se: tulipani, valovnica, rozete, grančice i vitice. Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće s velikim polukružnim *caknama*. Glavni motiv na čipki je *katruža*. Halovec je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motivi rombova u nizu ovdje su udvostručeni te također obrubljeni debljom trakom gustog pletiva. Poculica je u cijelosti dobro očuvana.

Poculica 5 (okolica V. Bukovca), u vlasništvu KUD-a "A. Ošpuh" iz Ludbrega: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv srca ispunjen i okružen ostalim manjim motivima: tulipanima, rozetama, listovima, viticama i grančicama. Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće s velikim polukružnim *caknama*. Glavni motiv na čipki je *katruža*. *Halovec* je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motivi rombova u nizu izveden je gustim pletivom, pojačan crvenom pređom te obrubljen trakom gustog pletiva uz čiji rub teče nit plave pređe koja pojačava taj motiv. Poculica je u cijelosti dobro očuvana.

Poculica 6 (okolica V. Bukovca), iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice pod inv. br. 4939A: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv srca ispunjen i okružen ostalim manjim motivima: srcima, tulipanima, listovima, viticama i grančicama. Na kapici se također nalazi motiv tri velika srca. Prednje špice su izvedene tehnikom na kukicu. *Halovec* je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Poculica je u cijelosti dobro očuvana.

Poculica 7 (okolica V. Bukovca), iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice pod inv. br. 4939B: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv rozete okružene srcima i tulipanima. Na kapici se također nalazi motiv rozete oblikovane pomoću srdaca, tulipana i grančica. Prednje špice su izvedene tehnikom na kukicu. *Halovec* je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motivi rombova u nizu izvedeni su gustim pletivom u koji je ubačen motiv slova V izveden rupičasto. Glavni motiv pojačan je crvenom pređom te obrubljen trakom gustog pletiva uz čiji rub također teče nit crvene pređe koja pojačava taj motiv. Poculica je u cijelosti dobro očuvana izuzev oštećenja veza crvenom vunenom pređom kojim je kapica spojena *halovcem*.

Poculica 8 (okolica V. Bukovca), iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice pod inv. br. 964B: ukrašena je vezom izvedenim vunenom pređom razne boje među kojima prevladava crvena. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv srca u sredini i dva lista bočno kao i na kapici. Od ostalih motiva koji upotpunjuju ove glavne javljaju se: tulipani, grančice, valovnice i pasji zub (cik-cak linija). Prednje špice su izvedene tehnikom na batiće s jednim velikim polukružnim *caknom* u sredini i dvije polovice *cakna* bočno. Glavni motiv na čipki je *lastavica* pojačan blijedo crvenom niti pređe provučen kroz rjeđe dijelove pletiva. *Halovec* je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motivi dvostrukih rombova (manji od rjeđeg pletiva i oko njega veći od gušćeg pletiva) u nizu obrubljeni su debljom trakom gustog pletiva, a sve zajedno je pojačano i naglašeno smeđom niti pređe provučenom kroz rjeđe pletivo. Platno, vez i čipke su u dobrom stanju, ali je crvena pređa pustila boju pa je cijela poculica jako flekava.

Poculica 9 (okolica V. Bukovca), iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice pod inv. br. 964A: ukrašena je vezom izvedenim crvenom pamučnom pređom. U središnjem polju *naševa* izvezeni su motivi dviju rozeta oblikovanih od kružnica i malih srdaca, a od ostalih motiva koji ih upotpunjuju javljaju se: tulipani, rombovi, listić i pasji zub. Prednje špice su od kupovne, strojno izvedene čipke. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Motivi rombova u nizu s malim rozetama u sredini obrubljeni su

crvenom predom provučenom kroz rjeđe pletivo te debljom trakom gustog pletiva. Pocuklica je prilično dobro ušćuvana, ali je boja pređe izbljedjela vjerojatno neadekvatnim pranjem i održavanjem.

Pocuklica 10 (okolica V. Bukovca), iz etnografske zbirke Muzeja grada Koprivnice pod inv. br. 964C: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv velikog srca upotpunjen drugim manjim motivima: tulipanima, cik-cak linijama, rombovima, rozetama i grančicama. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na batiće bez *čakni*, već ravno obrubljene. Glavni motiv čipke je za sada nedefiniran, ali simetričan po kompoziciji. Pocuklica je oštećena: čipka je pokidana, vez je oštećen, a crvena pređa je pustila boju pa je cijela flekava.

Pocuklica 11 (Veliki Bukovec), u vlasništvu Štefice Grabarić iz Ludbrega: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom predom. Iako među bojama prevladava crvena, za ovu pocuklicu je karakteristična iznimna upotreba pređe žarke žute boje. Na *naševima* su izvezeni razni motivi poredani u nizu: tulipani s grančicama, ovalni listovi sa srcima, trozubi listovi sa srcima, cik-cak linija. Isti motivi javljaju se i na kapici. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na batiće bez *čakna*, već ravno obrubljene. Motiv čipke je za sada nedefiniran, ali izveden simetrično. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Sredinom pletiva uzdužno teče jedna traka gustog pletiva, a bočno na nju naliježu po dva trokuta sa svake strane. U sredini središnje trake nalazi se mala rozeta s četiri listića.

Pocuklica 12 (Dubovica, Kovačić Marija rođ. oko 1900.), sada u vlasništvu Doroteje Križanić iz Ludbrega:

ukrašena je vezom izvedenim šarenom vunenom predom, a dominira crvena boja. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv jednog velikog srca ispunjenog i okruženog drugim manjim motivima: tulipanima, grančicama, rozetama, trozubim listovima i viticama. Na kapici su izvezeni motivi tri srca uokvirena grančicama i okružena listovima i tulipanima. Prednje *špice* su izvedene tehnikom na batiće bez *čakni*, i ravno obrubljene. Glavni motiv je nedefiniran (istog tipa kao P 9), ali je izveden simetrično. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*, a motiv je veliki romb unutar kojeg su smještene četiri manja romba s rozetama od četiri latice (rijetko pletivo). Gornji i donji manji romb obrubljeni su sa po dvije niti crvene pređe provučene kroz rjeđe pletivo. Pocuklica je oštećena: vez na kapici je jače oštećen kao i onaj spojni između kapice i *halovca*, a na *naševima* je manje oštećen. *Halovec* i prednje *špice* su dobro saćuvane.

Pocuklica 13 (okolica V. Bukovca), u vlasništvu KUD-a "A. Ošpuh" iz Ludbrega: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju *naševa* izvezen je motiv jednog velikog srca ispunjenog i okruženog drugim manjim motivima: srcima, tulipanima, rozetama, tozubim listovima, valovnicom s okima, viticama, listićima. Na kapici su izvezeni motivi ovalnih listova okruženih lisnatim grančicama sa srcima i viticama. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na batiće s jednim velikim polukružnim *čaknom*. Glavni motiv u središnjem dijelu čipke je *kroglica*. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Motiv s tri romba u nizu naglašen je crvenom niti pređe provučenom kroz rjeđe pletivo te obrubljen širom trakom gustog pletiva također obrubljenom plavom niti pređe provučenom kroz rjeđe pletivo. Pocuklica je dobro saćuvana.

Pocuklica 14 (Novo Selo, obitelj Virag), u vlasništvu Bojane Virag iz Koprivnice: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju *naševa* izvezen je jedan veliki ovalni list okružen ostalim manjim motivima: tulipanima, lisnatim grančicama, valovnicom s okima, cik-cak linijom i srcima. Na kapici su izvezena tri srca uokvirena lisnatim

grančicama i trozubim listovima. Prednje *špice* su izvedene tehnikom na kukicu s uglatim *caknom* u sredini i dvije polovice bočno. Glavni motiv na čipki je romb ispunjen četverolisnom rozetom koji se ponavlja u nizu, a prostor između tih rombova ispunjavaju trokuti. Vanjski rub čipke izveden je predom crvene boje. *Halovec* je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Motiv je dvostruki romb u nizu koji je obrubljen širokom trakom gustog pletiva. *Poculica* je oštećena: oštećen je vez naročito na kapici, jalba je poderana i odvojena od kapice na bočnim stranama jer je spojni vez potpuno uništen.

Poculica 15 (Novo Selo, obitelj Virag), u vlasništvu Bojane Virag iz Koprivnice: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju naševa izvezeno je jedno veliko srce iz kojeg izrasta ovalni list. Unutar srca i lista te oko njih izvezeni su drugi manji motivi: tulipani, lisnate grančice, rozete i stezice. Na kapici je izvezen niz srdaca uokviren lisnatim grančicama i viticama s okom. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na kukicu s jednim uglatim *caknom*. Motiva na čipki je rozeta sastavljena od četiri srdaca. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Kao motiv se javljaju tri romba u nizu s šesterolisnom rozetom u sredini, a uokviren je širom trakom gušćeg pletiva. *Poculica* je dobro očuvana.

Poculica 16 (V. Bukovec) u vlasništvu K. Gajski iz V. Bukovca: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju naševa izvezeno je jedno veliko srce. Unutar srca i oko njega izvezeni su drugi manji motivi: tulipani, cvjetovi, mala srca, lisnate grančice, cik-cak linije. Na kapici su izvezena naizmjenice srca i rozete uokvirena lisnatim grančicama, tulipanima i viticama. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na batiće s jednim blago zaobljenim *caknom*. Motiva na čipki je jedna od izvedenica motiva *jagnješce*. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Kao motiv se javljaju tri romba u nizu s dvije rupice u sredini, a uokviren je širom trakom gušćeg pletiva. *Poculica* je jako oštećena, naročito vez vunicom, dok su čipke u dobrom stanju.

Poculica 17 (V. Bukovec) u vlasništvu K. Gajski iz V. Bukovca: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju naševa izvezen je jedan srcoliki list, a sa svake strane tog lista po jedna ptičica. Ostali prostor je ispunjen s manjim motivima: tulipanima, srcima, lisnatim grančicama, manjim srcolikim listovima, valovnicom, cik-cak linijama, viticama i stezicama. Na kapici je izvezen naizmjenice niz srdaca i ovalnih listova uokviren lisnatim grančicama i viticama s okom. Prednje *špice* izvedene su tehnikom na kukicu s jednim uglatim *caknom*. Motiv na čipki je romb koji se višestruko ponavlja. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Kao motiv se javljaju tri romba u nizu s jednom rupicom u sredini, a uokviren je širom trakom gušćeg pletiva. *Poculica* je dobro očuvana.

Poculica 18 (V. Bukovec) vlasnice K. Gajski iz V. Bukovca: ukrašena je vezom izvedenim raznobojnom vunenom predom, a prevladava crvena boja. U središnjem polju naševa izvezen je jedan srcoliki list, a sa svake strane tog lista po jedna ptičica. Ostali prostor je ispunjen s manjim motivima: tulipanima, teglicama sa cvijećem, grančicama s listovima i plodovima, valovnicom, cik-cak linijama, viticama i stezicama i na kraju staklenim zrcima. Na kapici su izvezeni naizmjenice listovi (hrastov list) i ptičice uokvireni lisnatim grančicama i plodovima (žir). Prednje *špice* izvedene su tehnikom na batiće s jednim oblikom *caknom*. Motiv na čipki je *lastavica*. *Halovec* je izveden tehnikom *jalbe*. Kao motivi javljaju se mali rombovi u nizu od tri reda, a uokvireni su širom trakom gušćeg pletiva. *Poculica* je dobro očuvana.

VRSTE ČIPKE

1. **Čipka za umetak ("halovec")** na zatiljku je izrađivana od bijelog pamučnog konca, a tehnički je izvedena na dvojak način. Manji broj ih je izrađen tehnikom na kuku, a veći dio je izveden tehnikom pletenja *jalbe*. Na svim primjercima, bilo da su izvedeni kukucom ili jalbom, prevladavaju geometrijski motivi. Na umecima izvedenim jalbom najčešći od tih geometrijskih motiva su trokut i romb te njihove mnogobrojne varijante. U nekim slučajevima je ova čipka / pletivo nadopunjeno vezom na način da se obično crvena nit provlačila kroz veće šupljine oko glavnog motiva čime se dobiveni ornament pojačavao.

U privatnom vlasništvu u Ludbregu⁹ nalaze se 2 istovjetna neupotrijebljena primjerka umetka za poculicu izrađena tehnikom pletenja *jalbe*. Kazivačica Eva Busija ne sjeća se da je vidjela kako se izrađuje taj dio a niti je čula od svoje mame ili bake. Ni svi ostali, ranije ispitani kazivači, ne raspoznaju ovu tehniku i pri pokušaju identifikacije svrstavaju ju u tehniku pletenja iglama. Isto tako se nitko od njih ne sjeća da je ikad ikoga vidio da izrađuje takav komad čipke. Zanimljiv je i podatak da se na nekoliko primjeraka poculica iz okolice Varaždina, na njihovom zatiljnom, stražnjem dijelu nalazi umetak izveden tehnikom pletenja *jalbe*.¹⁰ Za sada ostaje nerazjašnjeno pitanje tko je izrađivao umetak od *jalbe* za potrebe "velikobukovečkog" oglavlja - da li je on bio proizvod žena ovog dijela Podravine i Zagorja ili su ga negdje kupovale odnosno nabavljale?

Pojava ove vrste čipke / pletiva na poculicama iz okolice Velikog Bukovca, kao i onih iz okolice Varaždina proširuje područje na kojem se *jalba* pojavljuje i koristi, a podaci o mjestu izrade te čipke bili bi dragocjeni za rasvjetljavanje problema o raširenosti tehnike pletenja *jalbe* u Hrvatskoj uopće.

2. **Čipka za "špice"** se izrađivala tehnikom na batiće ili kuku. Obje tehnike su na pregledanoj građi zastupljene u podjednakoj mjeri.¹¹ Nije poznato tko je čipke izrađivao, ali se pretpostavlja da su one kukičane, kao i sve ostale dijelove oglavlja, žene radile same, tim više što se kukičana čipka nalazi i na drugim tekstilnim upotrebnim predmetima seoskih domaćinstava u okolici Ludbrega. Čipke na batiće su vjerojatno kupovale ili nabavljale na neki drugi način.

2.1. Kukičane špice izrađene su od bijelog pamučnog konca vrlo tanke niti. Oblikovane su poput široke trake čija je jedna uzdužna (unutarnja) stranica ravna, a druga (vanjska) slijedi cik-cak liniju, formirajući *cakne* odnosno *zupce*. Prilikom toga se pazilo da je u sredini jedan cijeli zubac, a bočno po jedna polovica. Međutim neke od poculica nemaju uz vanjski rub *zupce* nego su također završene ravnom rubnom linijom.

Kao osnovni bod koristio se visoki štapić i lančić, naizmjenice, čijim nizanjem se formira mreža. Mreža se popunjava nizom štapića čime se dobivaju razni ukrasni ornament: stilizirani cvjetovi, vitice, srca, zvjezdice, ali prevladavaju geometrijski ornament. Ornamenti su komponirani u tri polja: dvije uže trake (2 i 3) uz uzdužne rubove te središnja šira zona (1). U trakama uz rubove javlja se niz od jednog ili dva naizmjenična ornamenta. U središnjoj zoni je jedan ornament/motiv raspoređen simetrično na način da je jedan cijeli ornament smješten u zoni središnjeg zubca, a simetrično od njega na obje strane po pola istog ornamenta u zoni bočnih poluzubaca. Ostaje nerazjašnjeno da li je ova čipka izrađena samo u tom svom segmentu za potrebe jedne poculice, ili je pak bila izrezivana po potrebi iz unaprijed iskukičane duže trake koja se koristila i za druge odjevne ili ine tekstilne predmete (oplečke, ručnike i sl.).

2. **Špica na batiće** izrađena je od bijele pamučne pređe kvalitetom slične onoj za kukičanu čipku. U podjednakoj mjeri su zastupljene tanje i deblje niti pređe. Čipka je oblikovana poput široke trake,

s manje istaknutim oblim *caknama* uz njen vanjski rub ili čak s ravno završenim rubom. Koristeći se opisima iz kataloga "Svetomarske čipke" moglo se identificirati nekoliko uobičajenih bodova, a na čipkama s "velikobukovečke" poculice najčešće su bili zastupljeni sljedeći bodovi: *steza*, *pukanica*, *košćice* i *cifre*. Ovi bodovi koristili su se za simetrično oblikovane kompozicije krajnje stiliziranih biljni i životinjski motiva i oblika. U središnjem dijelu koji se poklapa s linijom središnjeg *cakna* smješten je jedan glavni motiv izveden u cijelosti, a bočno na samim krajevima čipke po pola istog motiva. Oko tog glavnog motiva, koji je oblikovan puninom boda *steze* nadopunjen *košćicom*, nalazi se prozračniji međuprostor ispunjen bodom *pukanice*. Uz vanjski rub duž linije *cakna* izvedena je završna čipka bodom *cifri*. Najčešće se od motiva pojavljuje *katruža*, *kroglica* te motiv sličan *lastavički*, ali i drugi za sada neidentificirani motivi koji donekle podsjećaju na određene oblike iz prirodnog svijeta. Na nekoliko primjeraka središnji motiv je pojačan odnosno upotpunjen koncem crvene ili smeđe boje na način da se preplitao kroz čipkasti ornament.

ZAKLJUČAK

Radi lakšeg donošenja zaključaka o porijeklu čipke na batiće i jalbe na velikobukovečkim poculicama treba navesti neke već poznate činjenice.

Tijekom 1929. prof. Vladimir Tkalić je istraživao na području Velikog Bukovca kojom prilikom je sakupio velik broj predmeta danas pohranjenih u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Tada je zabilježio da se čipka na batiće izrađuje u međimurskim selima Sveta Marija i Donji Mihaljevac, selima udaljenim jedan sat hoda od Velikog Bukovca. (T. Petrović, 2000:114) Promatramo li kartu sjeverozapadne Hrvatske uočavamo da se selo Sveta Marija u Međimurju nalazi točno nasuprot Velikog Bukovca s ove strane Drave. U sjećanju je starijih ljudi da je nekad kod Donje Dubrave (nekoliko kilometara nizvodno) postojala skela za prijevoz ljudi i tereta, a kasnije je na tom mjestu izgrađen drveni most. Poznato je i da je na području Donjeg Međimurja čipka na batiće ili tzv. *klepana* čipka zaista bila čvrsto udomaćena od prve polovice 19. st. pa sve do drugog svjetskog rata kad je zbog izoliranosti Međimurja zamrla njena izrada i prodaja. Isto tako je poznata činjenica da su čipkarice čipku izrađivale ne samo za potrebe svojih poculica, već da su radile i za prodaju naročito u Podravini (Pitomača, Virje, Đurđevac, Kloštar, Pisanica) i Moslavini za potrebe ukrašavanja ženskih narodnih nošnji (ženska oglavlja, mašne, ovratnike i sl.). Čipka za poculice bila je izrađena kao polukružna traka s *caknama* ispunjena motivima *katruža*, *lastavički*, *jagnešca* i *kroglica*. Onu za prodaju izrađivale su u obliku dužih pravokutnih traka s ornamentom nalik meandru i motivima *križnog dreva*, *grozdeka* i *dr*. Prodajom čipka bavile su se *špicerice* koje su s njom odlazile preko Drave (S. Petr-Marčec, 2000:127-131).¹²

Svi ovi navedeni podaci, ali i komparativna analiza čipke s *caknama* za poculice iz Sv. Marije i one na "velikobukovečkim" poculicama, mogli bi uputiti na zaključak da je izvorište čipka na batiće s "velikobukovečke poculice" u selima donjeg Međimurja.

Rasvjetljavanju tog problema mogli bi pridonijeti i podaci o nekoliko primjeraka čipki na batiće iz Etnografskog muzeja u Zagrebu koje se čuvaju pod nazivom "ludbreška čipka".¹³ U dokumentaciji muzeja je za njih (a ima ih 6 kom) navedeno da dolaze iz Sv. Marije u Međimurju, te da su bile namijenjene za poculice. Svaka je bila sastavljena od po dva dijela. Kao ornament se spominju stilizirani, tekući (vjerojatno u nizu) tulipani, a tehnika - čipka na batiće. S. Moslavac daje podatak da su neke moslavačke Zagorke, a kasnije i ostale žene iz Moslavine čipku na batiće među ostalim

nabavljale i u Ludbregu (naziv *lumbregača* od krivog izgovora mjesta Ludbreg) (S.Moslavac, 2000:134). Međutim, "ludbreška čipka" iz Etnografskog muzeja u Zagrebu je izrađena od vrlo finog, tankog konca te je vrlo prozirna, a ne zbijena kao ona na poculicama iz Velikog Bukovca. Izrađena je poput ravne trake dužine i do 40 cm, bez naglašenih cakni. Kompozicijski, ove dvije čipke građene su na isti način, ali se kod "ludbreške" čipke glavni motiv ponavlja u nizu unutar središnjeg dijela trake, on je zbijeniji, gušći pa djeluje poput ornamenta. Motivika je također srodna, ali se ne bi u potpunosti mogla povezati s onima na "velikobukovečkim" poculicama, već samo u nekim rjeđim primjerima. "Ludbreška" čipka bi se po svim formalnim karakteristikama prije mogla povezati s onom iz Sv. Marije proizvedene za prodaju van Međimurja.

Ipak, nije isključena ni mogućnost da su čipku na batiće za poculice izrađivale same žene ovog kraja. U prilog toj tvrdnji mogli bi ići podaci o prosvjetnoj djelatnosti na Velikom Bukovcu. Naime, tamo je 1830. utemeljena pučka škola koju su u početku polazili samo dječaci, a od 1841. i djevojčice. Međutim, 6. studenog 1865. svoja vrata je otvorila pučka djevojačka škola uz pomoć tadašnjeg župnika Šavora te "veledušjem gospođe grofice Jelisave Drašković". Školska soba kao i stan za časne sestre bili su smješteni u činovničkoj kući. Školu su u početku pohađale djevojčica iz Velikog Bukovca, Novog Sela, Kapele, Dubovice i Malog Bukovca koje su prije svega željele naučiti vještinu ručnog rada. Njih 39 su podučavale 2 časne sestre milosrdnice Sv. Vinka Paulskog iz Zagreba.¹⁴ U spomenici je također zabilježena naredba iz godine 1879. prema kojoj je općina bila dužna nabavljati materijal za ženski ručni rad za siromašnu školsku mladež.¹⁵ Da se u ovoj školi velika pažnja posvećivala ručnom radu govore dvije činjenice. Jedna od učenica ove škole, Marica Nemeč, koja je kasnije pristupila Družbi kao sestra Silvina (Salvina) "postala je umjetnicom u slikanju iglom te učiteljicom ručnog rada". Isto je tako zanimljiv podatak da je 1890. prilikom svog posjeta školi grofica Constantie rođ Althan iz Češke u pratnji domaćice grofice Marije Drašković, tadašnje pokroviteljice škole, izrazila "veliko čuđenje i udivljenje nad ručnim radovima učenice škole".¹⁶ U Velikom Bukovcu je 1901. osnovano Djevojačko društvo Srca Isusova. Za 25. godišnjicu društva djevojke su izradile prekrasan oltarnik za oltar Srca Isusova.¹⁷ Spominje se i podatak o još jednoj časnoj sestri rodnom iz Dubovice Magici Nemeč, sestri Trojani, koja je bila posebno osposobljena za ručni rad te je 1911. preuzela vodstvo Radionice za umjetno vezenje u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu.¹⁸

Prema svim ovim navedenim podacima očito je da se u Pučkoj djevojačkoj školi ručnom radu posvećivala velika pažnja. Međutim, nigdje nisu pronađeni podaci koji bi govorili koje vrste odnosno tehnike ručnog rada su bile zastupljene u školi i za koje su se djevojčice osposobljavale, osim što se spominje vez iglom. O izradi čipke ili jalbe nema ni spomena što još uvijek ne znači da ona nije bila prisutna.

SAŽETAK

Poculica - oglavlje udatih žena bila je sastavni dio svečane ženske narodne nošnje koja se nosila u selima oko Velikog Bukovca 12tak km sjeveroistočno od Ludbrega. Ukrašena je bogatim šarenim vezom i čipkama. Predmet ovog istraživanja su čipke koje tvore neke njene sastavne dijelove: "špice" na prednjem, tjemenom dijelu i "halovec" na zatiljku. "Špice" su izrađene tehnikom na kukicu ili batiće. Stražnji umetak "halovec" je u većini slučajeva izrađen tehnikom pletenja jalbe, a manjim dijelom kukicom. Sa sigurnošću se može tvrditi da su žene same izrađivale kako samu

poculicu tako i njene vezene dijelove te kukičane čipke za "špice", ali za čipke na batiće te jalbu nije bilo moguće, na temelju terenskih istraživanja i dostupnih arhivskih podataka, utvrditi porijeklo. Spomenute čipke su zanimljive kao predmet proučavanja zbog svojih tehnika koje su na nekim prostorima postale gotovo zaboravljene, kao i zbog specifične motivike karakteristične za neko područje. Čipku na batiće za tjemeni dio poculice moguće je i po motivici i po tehnici izrade povezati sa selom Sv. Marije u Međimurju kao geografski najbližem "centru za proizvodnju", dok porijeklo jalbe za halovec ostaje upitno.

* Zahvaljujem se časnoj sestri Bogoljubi Antoniji Fotak na pomoći pri prikupljanju podataka iz Arhiva sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskog u Zagrebu.

Bilješke:

1. U početku su školu pohađali samo dječaci, a od 1865. godine otvara se i djevojačka pučka škola. . Obje škole su polazila djeca iz sela Dubovica, Kapela, Novog Sela., M.Bukovec, Selnica, Županec, Sv. Petar, Martinić, Lunjkovec.
2. Nekoliko primjeraka pojedinih dijelova nošnje sačuvani su u Etnografskom muzeju u Zagrebu te u Zavičajnoj zbirci Otvorenog učilišta "D. Novak" u Ludbregu, dok je vjerojatno veći broj još u privatnom posjedu, ali za sada neevidentiran.
3. V. Bobnjarić Vučković, Poculice - oglašja udatih žena iz zbirke Muzeja grada Koprivnice, PZ 1991; Ženska oglašja velikobukovečkog kraja, Podravski zbornik 1989.
4. Od tih 76 primjeraka 12 ih je detaljno pregledano, a za 64 njih, koje su zbog lošeg stanja bile nedostupne, proučena je njihova dokumentacija - inventarne kartice s fotografijom. Predmeti su dospjeli u muzej 1929. godine nakon jednog uspješnog istraživanja kojeg su proveli prof. Gavazzi i prof. Tkalčić. Nabavljeni su posredstvom Franje Rihtarića, učitelja i muzejskog povjerenika iz Velikog Bukovca. Prilikom spomenutog istraživanja sakupljen je velik broj oglašja udatih žena tzv. poculica. Tih godina se poculica još nosila, ali su se ostali dijelovi nošnje već počeli gubiti.
5. Krajem 16. i u 17. st. slijedi naseljavanje opustošenih sela skupinama kolonista. Njihovim dolaskom smanjuje se broj podložnika i povećava broj slobodnjaka, među kojima ima i određeni psototak Vlaha.
6. Vlastelinstvo Bednja razvilo se sjeveroistočno od Ludbrega u srednjem vijeku. U 14. st. posjedovala ga je obitelj Bednjanskih (de Bednya). U sklopu tog vlastelinstva nalazili su se posjedi u Kapeli i Dubovici. U 16. st., kad ovaj posjed drži obitelj Frodnohar, središte mu se nalazilo u Novoj Vesi (kasnije Novo Selo). Što znači da ovaj posjed nema nikakve veze s posjedom Bednja kod Trakošćana.
7. Car Ferdinand III darovao je posjed Veliki Bukovec Ivanu Draškoviću koji ga je pretvorio u vlastelinstvo s plemićkom kurijom u Velikom Bukovcu. Današnji barokno-klasticistički dvorac izgradio je sred. 18. st. grof Josip Kazimir Drašković, podmaršal i veliki župan križevački te carski komornik i tajni savjetnik. Ivan IX. Drašković, jedan od petorice sinova Karla Draškovića i Elizabete Batthyany-Strattman, koji su posjedovali vlastelinstvo Veliki Bukovec u prvoj pol. 19. st, naslijedio je Trakošćan po svom stricu podmaršalu Jurju VI. Draškoviću.
8. Od ukupno 78 pregledanih primjeraka samo je na 4 poculice zabilježena čipka za halovec izrađena tehnikom na kukicu, a od toga su 3 od njih u kombinaciji s prednjom čipkom izrađenom na kukicu, a jedna u kombinaciji s prednjom čipkom izrađenom na batiće.
9. Vlasnik uzorka je Eva Busija r. Cirkvenčić (rođena 1920. u Sv. Petru). Osim ovog uzorka jalbe posjeduje i poculicu koju je nosila njena mama dok ne ona bila mala djevojčica, a izrađena je ranije. Jedino čega se sjeća da se vunica kojom se vezlo teško navađala na iglu pa su se pri tome žene služile sapunom kojim su natrijale krajeve vunice kao bi se ukrtuli te bi ga tako provlačile kroz ušicu igle.
10. Poculice se nalaze pohranjene u etnografskoj zbirci Gradskog muzeja u Varaždinu, pod inv. br. 309, 311, 313. Točan lokalitet tih triju p. nije zabilježen u inventarnoj knjizi, ali su neke druge poculice istog tipa, iz iste zbirke, locirane u Poljanu kod Jalkovca. Metodom komparacije uzoraka (kroja i veza) lako je zaključiti da je to isti tip poculice samo sa i bez jalbe.
11. Od ukupno 78 pregledanih poculica na 34 njih je prednja čipka kukičana, a za 2 poculice je u dokumentaciji zabilježeno da je prvobitno bila čipka na batiće pa je zamijenjena čipkom na kukicu. Na 42 poculice je bila čipka na batiće, a za 2 nema podataka jer je čipka uništena.

12. Čipkarstvo u Međimurju - Svetomarska čipka, katalog izložbe Muzeja Međimurja iz Čakovca, ožujak-travanj 2000.
13. Čipka je otkupljena za muzej 1931. godine posredstvom Kate Kaluđerović, u vrijeme kad prof. Tkalčić još uvijek radi u muzeju.
14. Sestre milosrdnice prisutne su u Zagrebu od 1845. godine, a u Lepoglavi od 1855. gdje obavljaju odgojno-prosvjetnu djelatnost, a među ostalim podučavaju i u ručnom radu (S.B.A. Fotak, 2000:64-65). Zagrebački samostan je u to vrijeme još filijala tirolskih milosrdnica, a administrativno odvajanje slijedi 1856. godine.
15. Podaci uzeti iz Spomenice škole u Velikom Bukovcu.
16. B.Vračić-A. Kovačić, "Sestre milosrdnice Sv. Vinka Paulskog s kućom maticom u Zagrebu 1845-1995., II. Družbine filijale. Zagreb 1998. 13-17.
17. Spomenica župe Veliki Bukovec, godina 1926, str. 8.
18. Spomenica župe Veliki Bukovec, godina 1926, str. 9.

Literatura i izvori

1. **Adamček**, Josip: Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma, u: *Monografija Ludbreg*, Ludbreg, 1983., str. 81-122.
2. **Belaj**, Vitomir: Oblikovanje seoskih naselja oko Ludbrega, u: *Monografija Ludbreg*, Ludbreg, 1983., str. 219-225
3. **Bobnjarić-Vučković**, Venija: Ženska oglavlja velikobukovečkog kraja, u: *Podravski zbornik*, MGKC, Koprivnica, 1989, str. 117-124.
4. **Bobnjarić-Vučković**, Venija: Poculice-oglavlja udatih žena iz zbirke Muzeja grada Koprivnice, u: *Podravski zbornik br. 17*, MGKC, Koprivnica, 1991., str. 77-92.
5. **Eckhel**, Nerina: Jalba - tehnika pletenja ženskih kapica, u: *Etnološka tribina 8*, Zagreb, 1986, str. 67-77.
6. **Fotak**, Antonija s. Bogoljuba: Čipka u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu, u: *Hrvatske čipke u Europi*, TZGL, Lepoglava, 2000, str.63-80.
7. **Gabrić**, Paula: Jalba u selu Trg kod Ozlja, u: *Zbornik za narodni život i običaje, knj. 40*, Zagreb, 1962, str. 151-160.
8. **Kašpar**, Libuše: Nošnja iz okolice Ludbrega, *Podravski zbornik* 1981, MGKC, Koprivnica, 1981., str.177-180.
9. **Kolar-Dimitrijević**, Mira: Privredne i socijalne prilike ludbreškog kotara u međuratnom razdoblju, u: *Monografija Ludbreg*, Ludbreg, 1983., str. 259-279.
10. *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog u Zagrebu*, Zagreb 1935., str. 91-92.
11. **Moslavac**, Slavica: Čipka na batiće u Moslavini, u: *Hrvatske čipke u Europi*, TZGL, Lepoglava, 2000., str. 133-140.
12. **Petr- Marčec**, Smiljana: Značaj međimurske čipke u hrvatskom čipkarstvu, u: *Hrvatske čipke u Europi*, TZGL, Lepoglava, 2000., str. 127-132.
13. **Petr- Marčec**, Smiljana: *Čipkarstvo u Međimurju - Svetomarska čipka*, katalog izložbe, MMČK, Čakovec, 2000.
14. **Petrović**, Tihana: Čipka na batiće u kontinentalnoj Hrvatskoj od 1918. do 1938, u: *Hrvatske čipke u Europi*, TZGL, Lepoglava, 2000., str. 105-126.
15. *Historija državne osnovne dječjačke škole u Velikom Bukovcu od 1830-1947.*, Osnovna škola Veliki Bukovec.
16. *Spomenica niže pučke dječjačke škole u Velikom Bukovcu Od 1830-1947.*, Osnovna škola Veliki Bukovec
17. *Spomenica Djevojačkog društva srca Isusova*, Arhiv župe Veliki Bukovec
18. *Spomenica župe Veliki Bukovec*, Arhiv župe Veliki Bukovec
19. **Vračić**, s. Berislava; **Kovačić**, s. Alfonza: *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskog s kućom Maticom u Zagrebu 1845.-1995., II. Družbine filijale* Zagreb, 1998., str. 13-17.
20. **Winter**, Marija: Tri najvažnija momenta u životu čovjeka, u: *Podravski zbornik*, br.13, MGKC, Koprivnica, 1987., str. 153-161.